

Dijitalleşmenin Turizm Talebi ve Dış Denge Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş ASEAN Ülkeleri Üzerine Bir Analiz

Asiye Küçükosman¹

Özet

Dijital dönüşüm, küresel ölçekte ekonomik yapıların işleyişini derinden değiştirmiştir ve üretim, ticaret ve hizmet sektörlerinde olduğu gibi turizmde de yeni değer yaratma biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, turizm sektörünün dijitalleşme sürecine uyumunu hızlandırmıştır. Bu bağlamda, çevrimiçi rezervasyon sistemleri, dijital pazarlama uygulamaları ve büyük veri temelli analiz araçları, turizm talebinin yönünü ve ölçeğini yeniden tanımlamıştır. Dijitalleşmenin bu çok boyutlu etkisi, yalnızca turizm hareketliliğini artırmakla kalmayıp, döviz kazandırıcı niteliği aracılığıyla ülkelerin dış ekonomik dengeleri üzerinde de belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmada Myanmar, Tayland ve Singapur olmak üzere seçilmiş üç ASEAN ülkesi örnekleri üzerinden dijitalleşmenin turizm hareketliliği ve dış denge üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Analizde, dijitalleşme göstergesi olarak internet kullanıcı oranı, turizm göstergesi olarak uluslararası turist girişleri ve dış denge göstergesi olarak cari işlemler dengesi kullanılmıştır. Farklı ölçeklerdeki verilerin karşılaştırılabilirliğini sağlamak amacıyla z-skoru ve normalleştirme yöntemleri uygulanmıştır. Bu yöntemlerle değişkenlerin göreceli sapmaları ve yakınsama eğilimleri grafiksel olarak analiz edilmiştir. Ayrıca, zaman serilerindeki kırılmalar ve ortak eğilimler görsel yorumlamalar yoluyla değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, dijitalleşme ile turizm hareketliliği arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunduğunu, ancak bu ilişkinin dış dengeye yansımalarının ülkelerin ekonomik yapısına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak dijitalleşme, ASEAN ekonomilerinde turizm kanalı üzerinden dış ekonomik dengeyi etkileyen dolaylı fakat stratejik bir değişken olarak öne çıkmaktadır.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, asiye.kucukosman@gumushane.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7100-3255

1. Giriş

Dijital dönüşüm, son yirmi yılda küresel ekonomik yapıyı derinden dönüştürmüş ve üretim, ticaret, finans ve hizmet sektörlerinde yeni değer yaratma biçimleri ortaya çıkarmıştır. Özellikle dijital teknolojilerin yaygınlaşması, bilgi akışının hızını artırarak piyasa erişimini genişletmiştir ve böylece ekonomik büyümenin mekansal ve sektörel dinamiklerini yeniden tanımlamıştır. Bu dönüşümden en fazla etkilenen sektörlerin başında, yüksek bilgi yoğunluğu ve küresel etkileşim kapasitesiyle turizm sektörü gelmektedir. Turizm, dijital ekonominin sunduğu iletişim, rezervasyon ve veri işleme teknolojilerinden yoğun biçimde yararlanan ve aynı zamanda dış ticaret dengesi açısından döviz kazandırıcı niteliğiyle stratejik bir hizmet sektörüdür.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, dijitalleşmenin turizm talebini hem doğrudan hem dolaylı kanallarla etkilediğini göstermektedir. İnternet erişimi, çevrimiçi platformlar, dijital pazarlama araçları ve yapay zeka destekli seyahat sistemleri turist davranışlarını dönüştürmektedir. Bu bağlamda, destinasyon tercihleri, fiyat esnekliği ve tüketim biçimleri de yeniden şekillenmektedir. Bu süreç, yalnızca turizm gelirlerini değil, aynı zamanda ülkelerin dış ekonomik dengelerini de etkilemektedir. Diğer yandan turizm, birçok gelişmekte olan ülke için döviz kazandırıcı en önemli kalemlerden biri olup, cari işlemler dengesinin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, dijitalleşmenin turizm talebi ve dış denge üzerindeki etkilerini birlikte ele almak, çağdaş makroekonomik analizlerin yeni bir boyutunu temsil etmektedir. Bu bağlamda, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği- Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) ülkeleri, dijital dönüşüm ile turizm arasındaki etkileşimin gözlemlenebileceği en dinamik bölgesel örneklerden birini oluşturmaktadır. Bölge, bir yandan dijital altyapı yatırımlarıyla ekonomik dönüşümünü hızlandırmakta, diğer yandan küresel turizm hareketliliğinin merkezlerinden biri haline gelmektedir. Ancak ASEAN ülkeleri arasında dijitalleşme düzeyi, ekonomik olgunluk ve dış denge yapısı bakımından belirgin farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar, dijitalleşmenin turizm ve dış denge üzerindeki etkilerinin homojen olmadığını ve ülkelerin yapısal özelliklerine göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, söz konusu ilişkiyi analiz etmek üzere seçilmiş ASEAN ülkeleri bağlamında Myanmar, Tayland ve Singapur örneklerini incelemektedir. Bu üç ülke, dijital dönüşüm sürecinin farklı aşamalarını temsil etmektedir. Myanmar dijitalleşmenin erken evresinde yer alan bir gelişmekte olan ekonomiyi, Tayland dijitalleşmenin turizmle bütünleştiği orta gelirli bir ekonomiyi ve Singapur ise dijitalleşmenin doygunluk seviyesine ulaştığı, yüksek gelirli ve finans odaklı bir ekonomiyi temsil etmektedir. Çalışmada,

dijitalleşme göstergesi olarak internet kullanıcı oranı, turizm talebi göstergesi olarak uluslararası turist girişleri ve dış denge göstergesi olarak cari işlemler dengesi kullanılmıştır. Bu göstergeler, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) ve Dünya Bankası- World Bank verileri temel alınarak analiz edilmiştir ve z-skoru ve normalleştirme yöntemleri aracılığıyla ülkeler arası karşılaştırılabilir hale getirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, dijitalleşmenin turizm talebi üzerindeki etkisini ve bu etkinin dış dengeye nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Böylece, dijital dönüşümün yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda makroekonomik bir süreç olduğu savunulmaktadır. Bu bağlamda, dijital altyapı yatırımlarının dış ekonomik denge açısından da stratejik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede elde edilen bulgular, dijitalleşme-turizm-dış denge ilişkisine dair literatüre katkı sağlamayı ve ASEAN ülkelerinin sürdürülebilir kalkınma stratejilerine ampirik bir temel sunmayı amaçlamaktadır.

2. Literatür Özeti

Dijital ekonominin yükselişi, küresel turizm endüstrisinin ekonomik ve finansal dinamiklerini köklü biçimde dönüştürmektedir. Dijitalleşme, bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması, çevrimiçi platformların gelişimi ve veri temelli karar alma süreçleri aracılığıyla turizm talebinin belirleyicilerini yeniden şekillendirmektedir ve aynı zamanda dış denge unsurlarını etkileyen yeni bir makroekonomik etkileşim alanı yaratmaktadır. Özellikle ASEAN ülkeleri, hem dijital altyapı yatırımlarındaki hızlı artış hem de turizmin bölgesel gelir dengesi içindeki stratejik rolü nedeniyle bu dönüşümün öncü örneklerinden biri haline gelmiştir.

Turizm talebi üzerine yapılan ampirik çalışmalar, ASEAN ülkelerinde gelir, döviz kuru ve ticaret açıklığı gibi makroekonomik değişkenlerin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. ASEAN bölgesinde gelir düzeyi ile turizm talebi arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunurken, yerel para birimlerinin değerlendirilmesi turist girişlerini olumsuz etkilemektedir (Pinjaman ve Pawan, 2021). Kurumsal kalite, siyasi istikrar ve yönetim etkinliği de turizm akımlarını şekillendiren önemli unsurlar arasındadır (Sari ve Cahyadin, 2021). Benzer biçimde, kültürel mesafe ve fiyat rekabeti, ASEAN içinde turizm akımlarının yönünü belirlemektedir ve ekonomik entegrasyonun artması turizm talebini bölgesel ölçekte güçlendirmektedir (Heriqbaldi vd., 2023).

Turizmin dış denge üzerindeki etkisi, özellikle cari işlemler dengesi bağlamında uzun süredir iktisadi literatürde tartışılmaktadır. Turizm

gelirlerinin cari açıkları azaltıcı bir rol oynadığı pek çok ampirik çalışmada doğrulanmıştır (Gidey, 2022); (Janković vd., 2022). Turizm sektörü, döviz kazancı yaratarak cari dengeyi düzeltmekte, ithalat talebini dengelemekte ve istihdam yoluyla gelir dengesini desteklemektedir (Bharali, 2020). ASEAN bağlamında yapılan araştırmalar, cari dengeyi belirleyen temel faktörler arasında finansal gelişmişlik, reel döviz kuru ve kamu harcamalarının da yer aldığını göstermektedir (Aimon vd., 2020; Purnama, vd., 2021). Dijitalleşme ise bu makroekonomik yapılar içinde giderek daha kritik bir değişken haline gelmiştir. Dijital pazarlama, yapay zeka tabanlı talep tahminleri, çevrimiçi seyahat platformları ve büyük veri uygulamaları, turizm sektöründe verimliliği ve rekabet gücünü artırmaktadır (Isayeva ve Mammadova, 2025). Dijitalleşme, turizm talebinin coğrafi sınırlarını genişletirken, sürdürülebilir turizm modellerinin gelişimini de desteklemektedir (Rausser vd., 2021). ASEAN bölgesinde dijital iş modellerinin yaygınlaşması, hem turizm hizmetlerinin arz yapısını değiştirmekte hem de dijital ekonominin dış denge üzerindeki etkisini dolaylı yoldan artırmaktadır (Uchiyama ve Furuoka, 2024).

Cari dengenin yapısal belirleyicileri üzerine yapılan ampirik araştırmalar, döviz kuru istikrarı, kamu borcu, tasarruf oranları ve yatırım dengesinin ASEAN ülkelerinde cari dengeyi etkileyen başlıca faktörler olduğunu göstermektedir (Guest ve McDonald, 1999; Ismail, 2007). Benzer biçimde, kamu borcu eşik düzeylerinin cari denge üzerindeki etkisine dair bulgular, belirli borç oranlarının aşılması durumunda dış dengenin kırılgan hale geldiğini göstermektedir (Soo vd., 2023). Makroekonomik değişkenlerin cari denge üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar, özellikle döviz kuru dalgalanmaları ve ticaret hadlerinin dış dengeyi önemli ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır (Ahmad vd., 2023). ASEAN ülkeleri özelinde yapılan analizler, turizm talebinin sadece ekonomik büyümenin değil aynı zamanda bölgesel istikrarın da itici gücü olduğunu göstermektedir. Turizm talebindeki artış, döviz rezervlerini güçlendirmekte, cari açıkları azaltmakta ve kamu finansmanını desteklemektedir (Chang vd., 2009). Döviz kuru dalgalanmalarının turizm ticaret dengesi üzerindeki etkileri de literatürde sıkça vurgulanmıştır ve Euro'nun değer kaybının turist akışlarını artırdığı, değer kazanmasının ise bu etkiyi zayıflattığı gözlemlenmiştir (Işık vd., 2019).

Ancak mevcut literatür, turizm talebi ve cari denge arasındaki ilişkiyi oldukça kapsamlı biçimde ele almış olsa da, dijital ekonominin bu etkileşim üzerindeki dönüştürücü rolünü çoğunlukla dolaylı biçimde incelemiştir. Mevcut çalışmalar, ağırlıklı olarak gelir, döviz kuru, ticaret açıklığı ve kamu borcu gibi makroekonomik göstergelere odaklanmıştır. Buna karşın dijitalleşme düzeyinin turizm talebi ve dış denge üzerindeki etkilerini

sistematiik olarak test eden araştırmalar sınırlı kalmıştır. Bu baēlamda, bu çalışma dijitalleşmeyi temsil eden internet kullanıcı oranı ile turizm göstergelerini ve cari işlemler dengesi verilerini birlikte deēerlendirerek, dijital dönüşümün turizm ve dış denge arasındaki ilişkide nasıl bir rol oynayabileceēine ilişkin görsel ve analitik bir yaklaşım sunmaktadır. Böylece, dijitalleşmenin ekonomik denge göstergeleriyle keřiřtiēi noktaları anlamaya yönelik literatüre tamamlayıcı bir katkı saēlamayı amaēlamaktadır. Sonuç olarak, dijital ekonominin hız kazandıēı ASEAN bölgesinde turizm talebi ve dış denge dinamiklerini birlikte ele almak, bölgesel ekonomik entegrasyonun dijital boyutunu anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu alışma, dijitalleşmenin turizm sektörüne ve cari dengeye olası etkilerini karşılaştırmalı bir çerçevede ortaya koyarak hem mevcut literatürdeki ilişkileri destekleyen hem de bu ilişkilerin yeni bir boyutunu tartışmaya açan bir perspektif geliştirmektedir. Bu yönüyle, bulguların politika yapıcılar ve araştırmacılar için dijitalleşmenin ekonomik etkilerini anlamada yol gösterici nitelikte olması hedeflenmektedir.

3. Veri Seti ve Metodoloji

Bu çalışmada dijitalleşmenin turizm talebi ve dış denge üzerindeki etkileri, seçilmiş ASEAN lkeleri örnekleminde analiz edilmiştir. Analizde yer alan lkeler Myanmar, Tayland ve Singapur olup, veri mevcudiyetine baēlı olarak dönem aralıkları ülke bazında farklılık göstermektedir. Buna göre Myanmar için veri seti 1998-2024, Tayland için 1995-2021 ve Singapur için ise 1995-2024 yılları arasındadır. Böylece analiz dönemi, her ülkenin veri srekliēiēi gözetilerek en geniş zaman dilimini kapsayacak biçimde oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan üç temel deēiřken, turizm talebi, dijitalleşme düzeyi ve dış denge göstergeleridir. Tüm deēiřkenler yıllık frekanstadır. Turizm talebini temsil eden deēiřken, “gelen turistler (inbound tourists)” göstergesidir. Bu veri, UNWTO tarafından yayımlanan UN Tourism Statistics Database’den elde edilmiştir. UNWTO tanımına göre “gelen turistler”, yerleşik olmayan bireylerin analiz edilen ülkeye eēlence, iş, saēlık veya diēer amaçlarla gerçekleştirdikleri ve en az bir gece konaklamayı içeren seyahatleri ifade etmektedir. Bu deēiřken, uluslararası turizm talebinin hacmini ve zaman içerisindeki deēiřim eēilimlerini yansıttıēı için, ülkelerin turizm performansını karşılaştırmalı olarak analiz etmede temel bir göstergedir.

Dijitalleşme düzeyini ölçmek amacıyla çalışmada “internet kullanıcıları-toplam nüfusa yüzdesi- (Internet users-% of population)” deēiřkeni kullanılmıştır. Bu veri, Dünya Bankası veri tabanından alınmış olup dijitalleşmenin toplum geneline yayılma düzeyini en doērudan biçimde yansıtan göstergelerden biridir. Dünya Bankası tanımına göre internet

kullanıcıları, son üç ay içerisinde herhangi bir yerden internete erişim sağlayan bireyleri kapsamaktadır. İnternet erişimi, bilgisayar, cep telefonu, kişisel dijital asistan, oyun konsolu veya dijital televizyon gibi çeşitli cihazlar aracılığıyla sağlanabilmektedir. Bu göstergenin seçilmesinin nedeni, dijitalleşmenin ekonomik ve sosyal sistemlere nüfuz etme derecesini yansıtan temel bir ölçüt olmasıdır. Nitekim literatürde internet kullanıcı oranı, dijital dönüşüm düzeyini ölçmek için sıklıkla başvurulmuş bir değişken olarak kabul edilmektedir. Guedes vd. (2023) tarafından yapılan bir çalışmada, internet kullanıcı oranı dijital benimseme (digital adoption) göstergesi olarak kullanılmış ve dijitalleşmenin uluslararası turizm akımları üzerindeki etkileri ampirik olarak incelenmiştir. Ayrıca Braun (2022), Endonezya örneğinde yaptığı çalışmada, internet kullanıcılarının artışının dijital ekonomi göstergesi olarak ekonomik büyüme ve turizm gelirleriyle pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Lopez Cordova (2020), dijital platformların ve internet kullanım oranlarının turizm akımlarını yönlendiren önemli unsurlar olduğunu göstermiş, dijital teknolojilerin coğrafi uzaklık ve bilgi asimetrisi gibi seyahat engellerini azalttığını ampirik olarak ortaya koymuştur. Bu bulgular, internet kullanıcı oranının dijitalleşmenin düzeyini ölçmede hem teorik hem de ampirik olarak geçerli bir gösterge olduğunu desteklemektedir.

Dış denge göstergesi olarak kullanılan “cari işlemler dengesi- Milyar ABD Doları (current account balance-billion USD)” verisi ise, yine Dünya Bankası veri tabanından alınmıştır. Dünya Bankası tanımına göre cari işlemler dengesi, mal ve hizmetlerin net ihracatı, net birincil gelir (yatırım gelirleri, faiz ve kâr transferleri gibi) ve net ikincil gelir (transfer ödemeleri, yardımlar vb.) toplamını ifade etmektedir. Cari işlemler dengesi, bir ülkenin dış ekonomik ilişkilerinde gelir ve gider dengesini gösteren temel bir makroekonomik göstergedir. Pozitif cari denge, ülkenin dış ekonomik ilişkilerinde net döviz kazancı sağladığını, negatif cari denge ise dış finansman ihtiyacının bulunduğunu göstermektedir.

Farklı kaynaklardan elde edilen ve farklı nitelikte olan verilerin karşılaştırılabilir hale getirilmesi için tüm göstergelere normalizasyon ve z-skoru (z-score) yöntemi uygulanmıştır. Z-skoru bir gözlemin ait olduğu dağılımın ortalamasından ne kadar ve hangi yönde saptığını gösteren standart bir ölçüdür. İstatistiksel olarak z-skoru, bir değişkenin ortalamadan farkının standart sapmaya bölünmesiyle elde edilir ve böylece farklı ölçeklerdeki değişkenlerin karşılaştırılabilir hale gelmesini sağlar. Z-skoru yöntemi, özellikle ekonomi, finans ve sosyal bilimlerde değişkenlerin standartlaştırılması, normalleştirilmesi ve yapısal kırılmaların analizinde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Cheadle vd. (2003), z-skoru

dönüşümünün veriler arasında ölçek farklılıklarını ortadan kaldırarak çok boyutlu karşılaştırmalara olanak tanıdığını ve özellikle karmaşık veri setlerinde anlamlı değişimlerin tespitinde güçlü bir araç olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, z-skoru analizi, zaman serilerinde “kırılma” (breakpoint) veya “dönüm noktası” (turning point) olarak adlandırılan yapısal değişimlerin tespitinde önemli bir yöntemsel avantaj sağlamaktadır. Literatürde bu tür kırılmalar genellikle, değişkenlerin z-skoru değerlerinde ani yön değişimleri ya da ortalamadan sapmaların süreklilik kazanmasıyla tanımlanmaktadır. Bu yöntemle, dijitalleşme düzeyi, turizm talebi ve cari denge arasındaki eğilimler standartlaştırılmış ölçekte analiz edilmiştir. Bu yöntemin yanı sıra, normalleştirilmiş veriler, grafiksel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Normalleştirme yöntemi, her bir gözlemin değerini serinin minimum ve maksimum değerleri arasındaki fark temelinde yeniden ölçeklendirerek, tüm verileri 0 ile 1 aralığına indirgemektedir. Bu kapsamda, her ülke için değişkenlerin zaman içerisindeki ortak hareketleri görsel olarak incelenmiş, özellikle dijitalleşme düzeyindeki artışların turizm talebi ve cari işlemler dengesi üzerindeki etkileri yorumlanmıştır. Grafiksel analiz, değişkenler arasındaki ilişkilerin yapısal eğilimlerini ve eş hareketlilik düzeylerini ortaya koymak için kullanılmıştır. Böylece, dijitalleşmenin turizm talebi ve dış denge üzerindeki potansiyel etkileri, ASEAN ülkeleri bağlamında bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

4. Bulgular ve Değerlendirme

Bu başlık altında, seçilmiş ASEAN ülkeleri için dijitalleşme düzeyi, turizm talebi ve dış denge göstergeleri arasındaki karşılaştırmalı analiz sonuçları verilmiştir. Bulgular, her ülke için yıllar itibarıyla dijitalleşme, turizm ve cari işlemler dengesi değişkenlerinin birlikte incelenmesiyle elde edilmiştir. Bu kapsamda, önce her bir değişkenin standartlaştırılmış değerleri z-skoru yöntemi kullanılarak hesaplanmış, ardından değişkenler arasındaki eğilimler grafiksel analiz aracılığıyla yorumlanmıştır. Ayrıca, karşılaştırılabilirliği sağlamak amacıyla tüm göstergeler için normalleştirme yapılmış ve elde edilen sonuçlar görsel olarak sunulmuştur. Analizde turizm talebi (inbound tourism arrivals), cari işlemler dengesi (current account balance) ve dijitalleşme düzeyi (internet users, percent of population) olmak üzere üç gösterge kullanılmıştır. Bu göstergeler, iki farklı analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. İlk olarak, verilerin ortalamadan sapmalarını ölçmek ve farklı ölçeklerdeki serileri karşılaştırılabilir hâle getirmek amacıyla z-skoru yöntemi uygulanmıştır. Buna göre z-itt (gelen turist sayısının z- skoru değeri), z-cab (cari işlemler dengesinin z-skoru değeri) ve z-iu (internet kullanıcı sayısının z-skoru değeri) göstergeleri, kendi ortalamaları ve standart

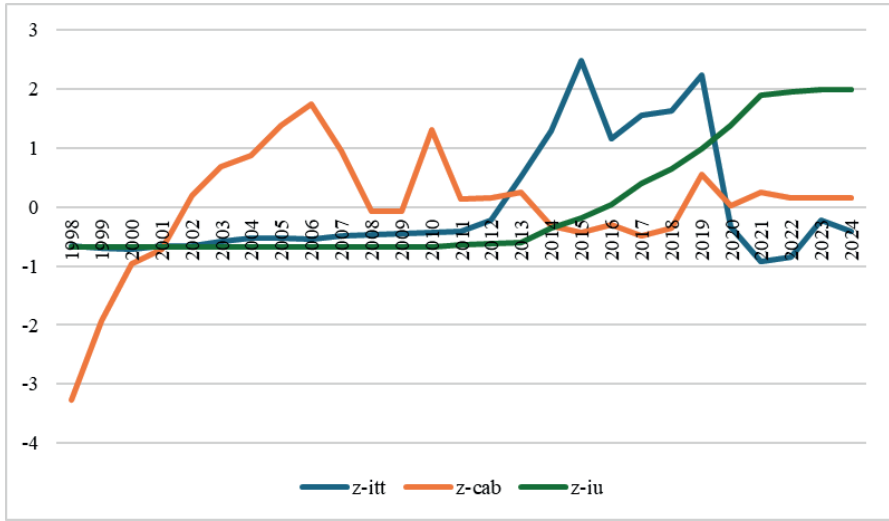
sapmaları esas alınarak standartlaştırılmıştır. İkinci olarak, değişkenlerin göreceli büyüklük farklarını gösterebilmek amacıyla normalleştirme yöntemi kullanılmıştır. Normalleştirme, her bir gözlemi serinin minimum ve maksimum değerleri arasındaki konumuna indirgemektedir ve böylece tüm veriler 0–1 aralığında yeniden ölçeklendirilmektedir. Bu kapsamda elde edilen n-itt (gelen turist sayısının normalleştirilmiş versiyonu), n-cab (cari işlemler dengesinin normalleştirilmiş versiyonu) ve n-iu (internet kullanıcı sayısının normalleştirilmiş versiyonu) serileri, ülkeler arası eğilimlerin ve zaman içindeki yakınsama düzeylerinin grafiksel olarak karşılaştırılmasına olanak sağlamıştır.

4.1. Myanmar

Myanmar, Güneydoğu Asya’da yer alan ve tarihsel olarak tarım, doğal kaynaklar ve düşük düzeyli sanayi faaliyetleriyle karakterize edilen gelişmekte olan bir ekonomidir. Ülke, 1997 yılında ASEAN’a tam üye olarak katılmıştır ve o tarihten itibaren bölgesel ekonomik entegrasyon sürecine dahil olmuştur. Uzun yıllar süren siyasi izolasyonun ardından 2010’lu yıllarda kademeli olarak dışa açılma politikaları benimsenmiş, bu süreçte hem dijital altyapının gelişimi hem de uluslararası turizm faaliyetleri belirgin bir ivme kazanmıştır. Myanmar’ın çalışma kapsamına dahil edilmesinin temel nedeni, dijitalleşme sürecinin ASEAN ülkeleri arasında geç başlayan fakat hızlı ilerleyen örneklerinden birini oluşturmasıdır. Dünya Bankası (2024) verilerine göre, Myanmar’da internet erişim oranı 2010 yılında yalnızca %0,25 düzeyindeyken, 2014’te %1,8, 2016’da %16, 2018’de %29,4, 2020’de %45,4 ve 2024 yılı itibarıyla %58,5 seviyesine ulaşmıştır. Bu veriler, yalnızca on dört yıl içinde ülkede internet erişiminin yaklaşık 230 kat artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu dramatik artış, mobil iletişim teknolojilerinin hızla yaygınlaşması, düşük maliyetli akıllı cihazlara erişimin artması ve 2013 sonrasında uygulamaya konulan telekomünikasyon liberalleşmesi politikalarıyla ilişkilidir. Bu hızlı dijitalleşme süreci, özellikle turizm sektöründe dijital platformların ve çevrimiçi rezervasyon sistemlerinin benimsenmesini kolaylaştırmış, ülkenin uluslararası tanıtım kapasitesini güçlendirmiştir. Bununla birlikte, Myanmar ekonomisinin dışa açıklık düzeyinin sınırlı olması ve cari işlemler dengesinin dönemsel dalgalanmalar göstermesi, dijitalleşme ve turizm ilişkisini incelemek açısından ülkeyi analitik olarak ilgi çekici kılmaktadır. Dolayısıyla Myanmar, dijital dönüşümün erken aşamalarında bulunan ve turizm potansiyelini yeni yeni değerlendiren bir ekonomi olarak, dijitalleşme–turizm–dış denge etkileşiminin dinamiklerini gözlemlemek için anlamlı bir örnek teşkil etmektedir.

Grafik 1’de Myanmar için dijitalleşme (z-iu), turizm talebi (z-itt) ve cari işlemler dengesi (z-cab) göstergelerinin 1998–2024 dönemi arasındaki z-skoru değerleri yer almaktadır. 1998–2024 dönemine ait z-skoru analizi, Myanmar’da dijitalleşme, turizm talebi ve cari işlemler dengesi göstergelerinin zaman içindeki hareketlerini ortaya koymaktadır. 2011 sonrası dönemde dijitalleşme ve turizm talebi göstergelerinde benzer yönlü bir artış eğilimi gözlenmiştir. Bu durum iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna karşın cari işlemler dengesi z-skoru, dönemsel dalgalanmalarla daha kırılgan bir yapı sergilemiş ve dijitalleşme ile turizmdeki artışlara doğrudan tepki vermemiştir. Grafik 1 üzerinde özellikle 2011–2013, 2015–2016, 2020 ve 2022 yıllarında belirgin kırılma noktaları görülmektedir. 2011 reformlarıyla dijitalleşme eğilimi başlamış, 2015’te telekomünikasyonun yaygınlaşmasıyla turizm ivme kazanmış, 2020’de COVID-19 etkisiyle sert bir düşüş yaşanmış, 2022 sonrası ise dijitalleşme kalıcı biçimde artmıştır. Bu eğilimler, dijitalleşmenin turizmi destekleyici, fakat dış dengeye etkisinin dolaylı ve zaman gecikmeli olduğunu göstermektedir.

Grafik 1: Myanmar: Z-Skoru Analizi (Dijitalleşme–Turizm–Cari Denge, 1998–2024)

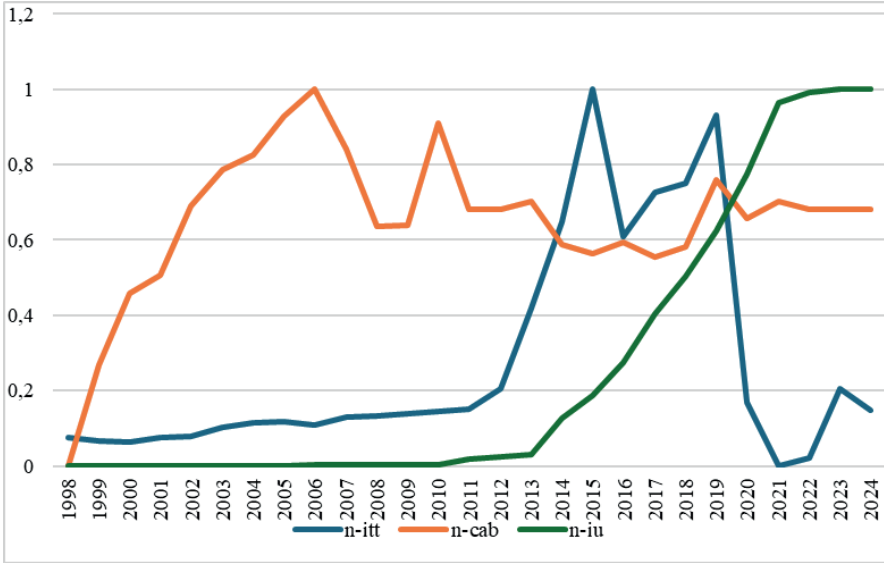

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Z-skoru analizi, değişkenler arasındaki göreceli sapmaları ortaya koyarken, normalleştirilmiş veri analizi değişkenlerin 0–1 aralığında ölçeklendirilmiş göreceli büyüklüklerini göstermektedir. Bu yöntem, özellikle zaman içinde farklı değişkenlerin gelişme hızlarını ve birbirine yaklaşma derecelerini

değerlendirmede kullanışlıdır. Dolayısıyla z-skoru daha çok değişkenlerin ortalamadan sapma derecesini açıklarken, normalleştirme yöntemi değişkenlerin göreceli büyüklük farklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda Grafik 2, Myanmar’da dijitalleşme (n-iu), turizm talebi (n-itt) ve cari işlemler dengesi (n-cab) göstergelerinin 1998–2024 dönemindeki normalleştirilmiş değerlerini göstermektedir. 1998–2010 dönemi incelendiğinde, tüm göstergelerin düşük düzeylerde seyrettiği, ancak cari işlemler dengesi göstergesinin diğer iki değişkene göre daha yüksek normalize değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, erken dönemde Myanmar ekonomisinin turizm veya dijitalleşmeden ziyade dış ticaret ve enerji gelirlerine dayalı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 2011 sonrasında dijitalleşme ve turizm göstergelerinde yavaş fakat istikrarlı bir artış eğilimi gözlenmektedir. Özellikle 2014–2018 döneminde turizm talebi göstergesi belirgin biçimde yükselmiş, ülkenin uluslararası erişilebilirliğinin artması ve bölgesel turizm hareketlerine entegrasyonu bu eğilimi desteklemiştir. 2016 sonrası dönemde dijitalleşme göstergesi (n-iu) hızla yükselmeye başlamış ve 2020 sonrasında 1 değerine yaklaşarak normalize aralıkta üst sınır seviyesine ulaşmıştır. Bu keskin yükseliş, mobil iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, internet altyapısına yapılan yatırımlar ve artan dijital erişimle ilişkilidir. Buna karşın turizm göstergesi (n-itt) 2020’de pandemi etkisiyle ciddi biçimde gerilemiş, 2022 itibarıyla kısmi bir toparlanma göstermiştir. Bu zıt yönlü hareket, dijitalleşmenin ekonomik sistemde kalıcı hale geldiğini ancak turizmin dışsal şoklara daha duyarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Cari işlemler dengesi (n-cab) eğrisi ise genel olarak daha yatay bir seyir izlemekte, dijitalleşme ve turizmdeki artışa paralel bir iyileşme göstermemektedir. Bu durum, dijitalleşme ve turizmdeki ilerlemenin dış dengeye kısa vadede sınırlı yansıdığını, dış dengenin yapısal olarak daha çok ticaret bileşenleri ve enerji fiyatlarındaki dalgalanmalardan etkilendiğini düşündürmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, normalleştirilmiş değerler Myanmar’da 2010 sonrası dönemde dijitalleşme hızının turizm artışını geride bıraktığını ve bu iki değişkenin dış dengeye kıyasla daha güçlü eş yönlü bir dinamik sergilediğini göstermektedir. Bu bulgu, dijital altyapı gelişiminin turizm talebini desteklediği, ancak dış dengenin bu süreçte henüz tam olarak entegre olmadığını ortaya koymaktadır.

*Grafik 2: Myanmar’da Dijitalleşme, Turizm Talebi ve Cari İşlemler Dengesi
Normalleştirilmiş (1998–2024)*

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

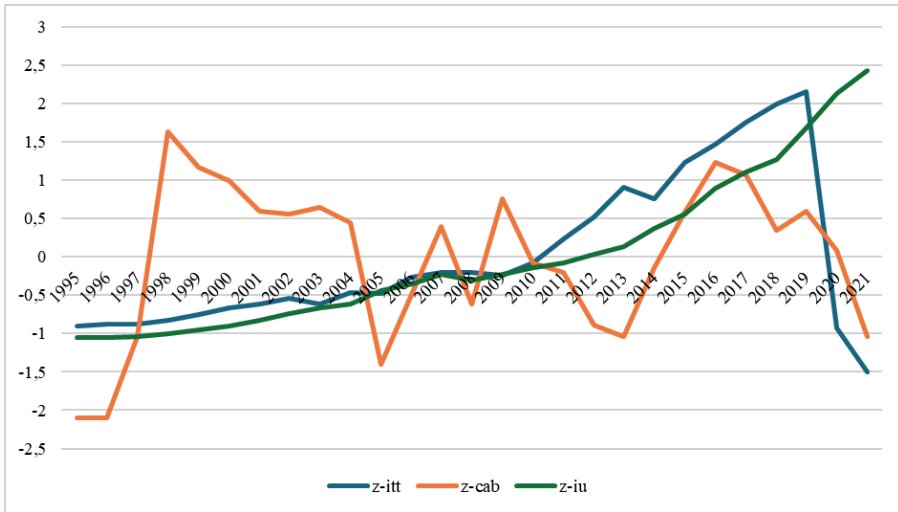
4.2. Tayland

Tayland, ASEAN bölgesinin en gelişmiş turizm ekonomilerinden biri olup, dijitalleşme sürecini bölgedeki birçok ülkeye kıyasla erken dönemde başlatmış bir örnek teşkil etmektedir. 1967’de ASEAN’ın kurucu üyelerinden biri olan Tayland, 1980’lerden itibaren turizmi büyüme stratejisinin merkezine yerleştirmiştir. Yüksek gelirli turist çekme kapasitesi, güçlü hizmet altyapısı ve gelişmiş dijital bağlantılılık sayesinde ülke, bölgedeki turizm pazarının merkezlerinden biri haline gelmiştir. Dünya Bankası (2024) verilerine göre, Tayland’da internet kullanım oranı 2010 yılında %22 iken, 2015’te %39’a, 2024’te ise %91 seviyesine ulaşmıştır. Bu veriler, ülkenin dijital altyapısında istikrarlı bir artış yaşandığını ve bilgi ekonomisine geçiş sürecinde ilerleme kaydettiğini göstermektedir. Tayland’ın bu çalışmaya dahil edilmesinin nedeni, dijitalleşme düzeyi yüksek ve turizmde yapısal çeşitlenmeyi erken yaşamış bir ekonomi olarak, dijital dönüşüm–turizm–dış denge etkileşiminin olgun bir örneğini sunmasıdır.

Grafik 3’te Tayland için dijitalleşme (z-iu), turizm talebi (z-itt) ve cari işlemler dengesi (z-cab) göstergelerinin 1995–2021 dönemi z-skoru değerleri yer almaktadır. Grafik 3’e göre 1990’lı yılların sonlarından itibaren dijitalleşme ve turizm göstergelerinin birlikte yükseliş eğilimi sergilediği

görülmektedir. Özellikle 2005 sonrasında her iki göstergenin z-skorlarında belirgin artışlar gözlenmiştir. Bu durum dijital altyapı gelişiminin turizm sektöründeki talep artışını desteklediğini göstermektedir. Buna karşın cari işlemler dengesi serisi dalgalı bir seyir izlemektedir ve 1997 Asya finansal krizi, 2008 küresel kriz ve 2020 pandemi dönemi belirgin kırılma noktaları olarak öne çıkmaktadır. 2012 sonrası dönemde dijitalleşme ve turizm talebi göstergeleri pozitif z-skoru bölgesine geçerken, cari denge göstergesi bu eğilime tam olarak eşlik etmemiştir. Bu durum, Tayland'ın dijitalleşme ve turizm yoluyla hizmet ihracatını artırmasına rağmen dış dengesinin enerji ithalatı ve sermaye hareketlerinden etkilenmeye devam ettiğini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, Tayland'da dijitalleşme ile turizm talebi arasında pozitif bir ilişki gözlenirken, cari işlemler dengesi bu iki değişkenden bağımsız bir döngüsel davranış sergilemiştir.

Grafik 3: Tayland: Z-Skoru Analizi (Dijitalleşme-Turizm-Cari Denge, 1995-2021)

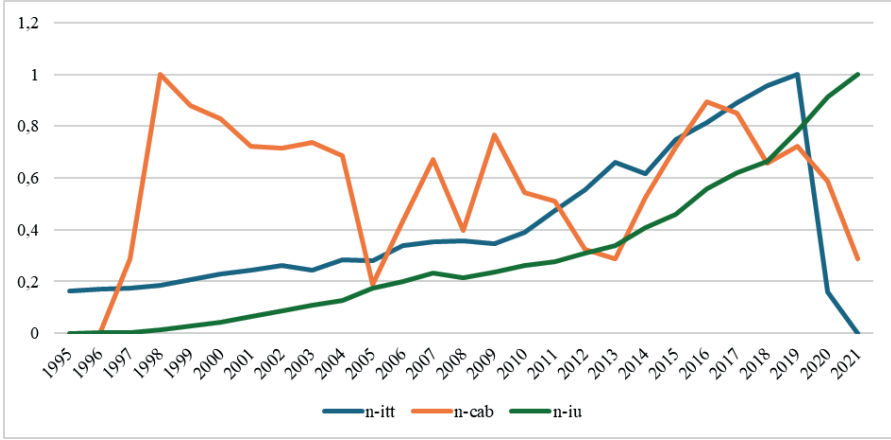

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 4, Tayland'da dijitalleşme (n-iu), turizm talebi (n-itt) ve cari işlemler dengesi (n-cab) göstergelerinin 1995-2021 dönemindeki normalleştirilmiş değerlerini göstermektedir. 1995-2005 döneminde üç göstergenin de düşük seviyelerde olduğu, ancak turizm talebi ve dijitalleşmenin kademeli olarak arttığı gözlenmektedir. 2010 sonrasında dijitalleşme hız kazanmış, 2015 sonrası dönemde turizm göstergesiyle paralel bir eğilim izleyerek 2018'de en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2020'de COVID-19 pandemisi nedeniyle turizm göstergesinde keskin bir düşüş yaşanırken, dijitalleşme

eğrisi bu dönemde yükselişini sürdürmüştür. Bu durum, Tayland'da dijital altyapının ekonomik dayanıklılığı artıran bir faktör olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Cari işlemler dengesi ise 2000'li yıllar boyunca istikrarsız bir seyir izlemiş, özellikle 2013 sonrası dönemde normalize değerlerde hafif düşüş gözlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, Tayland'da dijitalleşme ve turizm talebi arasındaki ilişki pozitif yönlü iken, dış denge bu iki değişkenin etkisine dolaylı biçimde tepki vermektedir.

Grafik 4: Tayland'da Dijitalleşme, Turizm Talebi ve Cari İşlemler Dengesi Normalleştirilmiş (1995-2021)

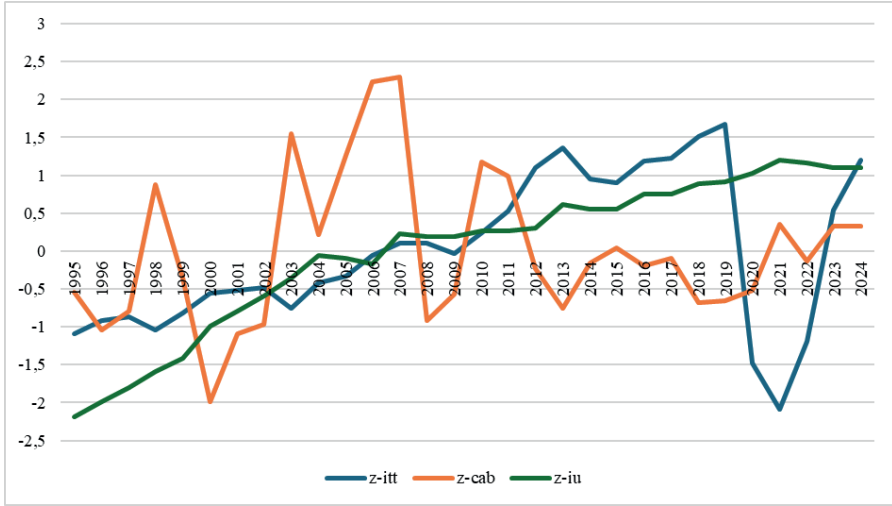
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.3. Singapur

Singapur, Güneydoğu Asya'da yer alan ve dünyanın en gelişmiş küçük ölçekli ekonomilerinden biri olarak kabul edilen bir şehir devletidir. 1965 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra uyguladığı dışa açık, ihracat odaklı kalkınma stratejisiyle kısa sürede bölgesel bir ticaret, finans ve teknoloji merkezi hâline gelmiştir. Ülke, 1967'de ASEAN'ın kurucu üyeleri arasında yer alarak, bölgesel ekonomik entegrasyonun mimarlarından biri olmuştur. Yüksek gelirli ekonomiler sınıfında yer alan Singapur, küresel tedarik zincirlerinde stratejik bir kavşak işlevi görmektedir ve bilgi teknolojileri, finansal hizmetler, taşımacılık ve turizm gibi sektörlerde yoğunlaşan bir ekonomik yapıya sahiptir. Çalışma kapsamında Singapur'un seçilme nedeni, dijitalleşme sürecinin doygunluğa ulaştığı, buna karşın turizm ve dış denge dinamiklerinin hâlen dışsal faktörlere duyarlı olduğu bir örneği temsil etmesidir.

1990'lı yıllardan itibaren Singapur, dijital altyapı yatırımlarında öncü ülkeler arasında yer almıştır. Bu bağlamda, bilgi toplumu politikaları çerçevesinde 2000'li yıllarda tüm hane halkı ve işletmelerin çevrimiçi erişimine olanak sağlayan kapsamlı dijital dönüşüm programlarını yürürlüğe koymuştur. Dünya Bankası (2024) verilerine göre, 1995 yılında internet kullanım oranı nüfusun %3'ü düzeyindeyken, 2005'te %61'e, 2015'te %80'e, 2020'de ise %92 seviyesine ulaşmıştır. Bu artış, dijitalleşmenin yalnızca ekonomik üretkenliği değil, aynı zamanda hizmet sektörü ve turizm endüstrisinin etkinliğini de artırdığını göstermektedir. Özellikle çevrimiçi seyahat platformları, dijital rezervasyon sistemleri ve veri analitiği tabanlı turizm yönetimi araçları, Singapur'un uluslararası turizmde rekabet avantajını pekiştirmiştir.

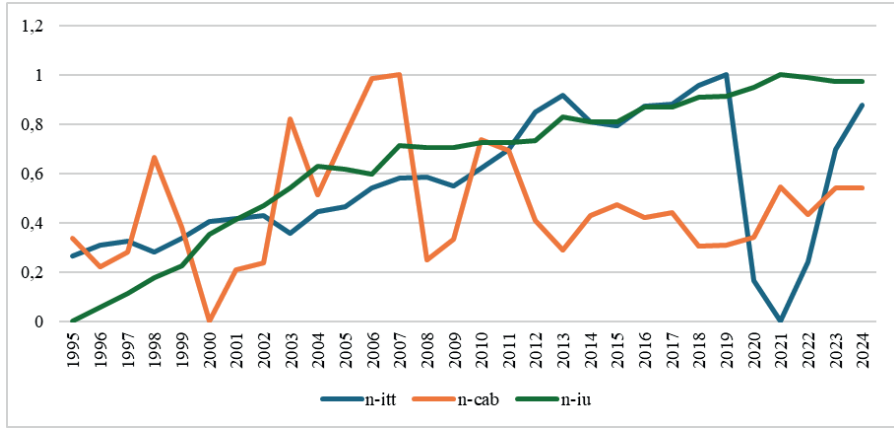
Grafik 5 Singapur için 1995–2024 dönemine ait z-skoru analizini göstermektedir. Grafik 5'te dijitalleşme (z-iu), turizm talebi (z-itt) ve cari işlemler dengesi (z-cab) göstergeleri karşılaştırıldığında, üç değişken arasında genel olarak pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. 1995–2010 dönemi boyunca dijitalleşme göstergesi istikrarlı bir artış sergilemiştir ve 2010 sonrasında yüksek pozitif değerlere ulaşarak ekonominin dijital altyapı açısından doygunluk seviyesine yaklaştığını göstermiştir. Turizm talebi göstergesi de benzer biçimde 2000'li yılların ortalarından itibaren dijitalleşmeyle paralel bir artış eğilimi göstermiş, özellikle 2013–2019 döneminde maksimum z-skoru değerlerine ulaşmıştır. 2020 yılında COVID-19 pandemisinin etkisiyle turizm göstergesi keskin bir düşüş yaşarken, dijitalleşme göstergesi bu dönemde dahi artış eğilimini sürdürmüştür. Bu durum, dijitalleşmenin ekonomik şoklar karşısında dayanıklılığı artırıcı bir rol üstlendiğini, buna karşın turizmin dışsal faktörlere son derece duyarlı olduğunu göstermektedir. Cari işlemler dengesi z-skoru ise dönemsel dalgalanmalara rağmen genel olarak pozitif seviyelerde seyretnmiş, dijitalleşme ve turizm artışlarına kısmen paralel fakat daha zayıf tepki vermiştir. Bu bulgu, Singapur'un dış dengesinin büyük ölçüde hizmet ihracatı, finansal işlemler ve yatırım gelirleri tarafından belirlendiğini göstermektedir.

Grafik 5. Singapur: Z-Skoru Analizi (Dijitalleşme-Turizm-Cari Denge, 1995-2024)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 6 ise aynı döneme ait değişkenlerin 0–1 aralığında normalleştirilmiş değerlerini sunmaktadır. Grafik 6 incelendiğinde, dijitalleşme göstergesinin 1995’ten itibaren düzenli olarak artarak 2015 sonrasında 1 seviyesine yakınsadığı, turizm talebinin ise dijitalleşmeyle birlikte yükselerek 2018 yılında en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir. 2020 yılında turizm göstergesi keskin düşüşe rağmen 2022 sonrasında toparlanma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Buna karşın cari denge göstergesi (n-cab) daha dalgalı bir seyir izlemekte, özellikle 2000’lerin başı ve 2015 sonrası dönemde görece gerilemeler göstermektedir. Bu dalgalanmaların temel nedenleri arasında küresel finansal krizler dışında, Singapur’un yüksek ithalat bağımlılığı, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ve çok uluslu şirketlerin yatırım gelirlerindeki değişimler yer almaktadır. Ülkenin ihracat gelirlerinin büyük ölçüde ithal girdi kullanımına dayanması, mal ticareti dengesini hassas hale getirmektedir. Buna ek olarak, dış yatırım kazançlarının uluslararası piyasa koşullarına bağlı değişkenliği, cari işlemler hesabında dönemsel oynaklık yaratmaktadır.

Grafik 6. Singapur: Normalleştirilmiş Değerler (Dijitalleşme–Turizm–Cari Denge, 1995–2024)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Singapur'un verileri dijitalleşme ve turizm arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi açık biçimde desteklemektedir. Ancak, dış denge üzerindeki etkiler dolaylı ve zayıf düzeydedir. Bunun temel nedeni, Singapur'un dış dengesinin klasik anlamda turizm gelirlerinden değil, yüksek katma değerli hizmet ihracatı, finansal işlemler ve doğrudan yabancı yatırım gelirlerinden beslenmesidir.

4.4. Ülkeler Arası Karşılaştırmalı Değerlendirme

Tayland, Myanmar ve Singapur örnekleri birlikte değerlendirildiğinde, dijitalleşme, turizm talebi ve dış denge arasındaki ilişkinin ASEAN ülkelerinde yapısal heterojenlik gösterdiği açık biçimde görülmektedir. Bu farklılık, ülkelerin ekonomik olgunluk düzeyleri, dışa açıklık oranları ve dijital dönüşüm süreçlerinin olgunluk derecelerinden kaynaklanmaktadır. Üç ülke karşılaştırması, hipotezin öngördüğü etki zincirinin — yani dijitalleşme artışı → turizm talebi artışı → dış denge iyileşmesi mekanizmasının — ülkelerin kalkınma aşamasına göre farklı biçimlerde gerçekleştiğini göstermektedir. Tayland, dijital altyapı, hizmet sektörü kapasitesi ve bölgesel turizm entegrasyonu açısından olgun bir model sergilemektedir. Z-skoru ve normalleştirilmiş analiz sonuçları, dijitalleşme ve turizm talebi göstergeleri arasında güçlü ve eş yönlü bir ilişki olduğunu ve bu etkileşimin cari işlemler dengesi üzerinde gecikmeli ama pozitif etkiler yarattığını göstermektedir. Turizmin Tayland ekonomisinde döviz kazandırıcı başlıca kalem olması, dijitalleşmenin dış dengeye dolaylı biçimde katkı yapmasını sağlamaktadır. Bu yapı, hipotezin

nispeten dönem dönem gözlemlendiği örnek olarak Tayland'ı öne çıkarmaktadır. Myanmar ise dijital dönüşüm sürecine geç başlamasına rağmen, son on yılda hızlı bir yükseliş sergileyen bir ekonomidir. Ülkede dijitalleşme göstergesi 2010 sonrasında keskin biçimde artarken, turizm talebinde de benzer bir ivme gözlenmiştir. Ancak, dış denge göstergesi aynı ölçüde iyileşme göstermemiş, daha kırılgan bir yapı sergilemiştir. Bu durum, dijitalleşmenin turizm talebini kısa vadede olumlu etkilediğini, fakat dış dengeye yansımalarının yapısal kısıtlar nedeniyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Myanmar örneği, hipotezin ilk aşamasını (dijitalleşme → turizm) güçlü biçimde desteklerken, ikinci aşamasında (turizm → dış denge) henüz olgunlaşmamış bir ilişkiyi yansıtmaktadır. Singapur ise hipotezin farklı bir yönünü temsil etmektedir. Dijitalleşme ve turizm göstergeleri arasında pozitif korelasyon bulunmakla birlikte, cari işlemler dengesi bu ilişkiye doğrudan tepki vermemektedir. Bu durum, ülkenin ekonomik yapısının doğasıyla ilişkilendirilebilir. Şöyle ki; Singapur'da dış denge, turizm gelirlerinden ziyade yüksek katma değerli hizmet ihracatı, finansal işlemler ve yatırım gelirleri tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla dijitalleşme-turizm-dış denge zinciri burada klasik anlamda işlememekte, ancak dijitalleşme ekonominin genel rekabet gücünü koruyan yapısal bir unsur olarak işlev görmektedir. Üç ülke birlikte ele alındığında, dijitalleşme ile turizm arasındaki ilişkinin tüm örneklerde pozitif ve yönlendirici olduğu, ancak bu ilişkinin dış dengeye yansımalarının ülkesel koşullara, sektör kompozisyonuna ve dışa açıklık düzeyine bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Tayland, bu zincirin tam olarak işlerlik kazandığı olgun bir örnek sunarken; Myanmar geç aşamadaki bir dönüşümü, Singapur ise doygun dijital ekonomi modelini temsil etmektedir. Bu sonuç, dijitalleşme sürecinin turizm sektörü aracılığıyla cari denge üzerinde anlamlı bir etki yaratabilmesi için belli bir ekonomik olgunluk, hizmet sektörü kapasitesi ve finansal istikrar düzeyine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, dijitalleşme tek başına dış dengeyi doğrudan iyileştiren bir unsur olmaktan ziyade, turizm gibi hizmet ihracat kanalları aracılığıyla dolaylı ve aşamalı bir etki mekanizması yaratmaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışma, dijitalleşmenin turizm talebi ve dış denge üzerindeki etkilerini ASEAN ülkeleri örneğinde incelemiş ve özellikle Myanmar, Tayland ve Singapur ekonomileri üzerinden karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmuştur. Analizde, dijitalleşme düzeyi (internet kullanıcı oranı), turizm talebi (inbound tourism arrivals) ve dış denge (cari işlemler dengesi) göstergeleri kullanılmıştır. Normalleştirme ve z-skoru yöntemleriyle gerçekleştirilen analizler, ülkeler arasında hem zamansal hem yapısal farklılıkları görmeye

olanak sağlamıştır. Elde edilen bulgular, dijitalleşme ile turizm talebi arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğunu, ancak bu etkinin dış dengeye yansımalarının ülkelerin ekonomik yapısına ve kalkınma aşamasına bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Myanmar örneği, dijitalleşmenin geç başladığı ancak turizm sektörüyle hızlı bir biçimde bütünleştiği bir yapıyı temsil etmektedir. Ülkede dijital altyapı gelişimi, turizm talebini artırıcı bir unsur haline gelmiştir ancak dış denge üzerindeki etkiler sınırlı kalmıştır. Tayland'da ise dijitalleşme-turizm-dış denge etkileşimi sınırlı da olsa nispeten dönem dönem gözlenmiştir. Singapur örneğinde ise dijitalleşme ve turizm arasındaki pozitif ilişki devam etmekle birlikte, cari dengenin belirleyicileri turizmden ziyade finansal işlemler, yüksek teknoloji ihracatı ve yatırım gelirleri olmuştur. Bu durum, dijitalleşmenin dış denge üzerindeki etkisinin gelişmiş ekonomilerde dolaylı ve sektörel olarak farklılaştığını göstermektedir.

Ülkeler arası karşılaştırma, dijitalleşmenin turizm üzerinden dış dengeye etkisinin doğrusal olmayan ve aşamalı bir süreç olduğunu göstermiştir. Gelişmekte olan ekonomilerde dijital altyapının güçlenmesi, turizmi doğrudan canlandırmaktadır ancak dış dengeye etkiler zaman gecikmeli ve zayıf biçimde yansımaktadır. Buna karşın, dijitalleşmenin olgunlaştığı ekonomilerde turizm talebi yüksek düzeyde sürdürülebilme, fakat dış denge etkisi finansal entegrasyonun yapısına bağlı hale gelmektedir. Dolayısıyla dijitalleşme, doğrudan cari dengeyi belirleyen bir unsurdan ziyade, turizm ve hizmet ihracatı kanalları üzerinden dolaylı etki yaratan bir yapısal değişken olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, literatürde çoğunlukla makroekonomik göstergeler çerçevesinde incelenen dış denge dinamiklerine, dijitalleşme ve turizm etkileşimini birlikte dahil ederek özgün bir katkı sağlamaktadır. Özellikle ASEAN bağlamında dijitalleşmenin turizm aracılığıyla dış ekonomik dengeyi nasıl etkilediğine ilişkin ampirik kanıtların sınırlı olduğu göz önüne alındığında, bu araştırma hem teorik hem metodolojik olarak mevcut boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, dijital dönüşümün turizm temelli dış denge politikalarının tasarımında dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede, dijital altyapıya yapılan yatırımların yalnızca teknolojik gelişmeyi değil, aynı zamanda bölgesel turizm gelirlerini ve dış ekonomik istikrarı güçlendirici bir araç işlevi görebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Ahmad, Z., Jafre, N. A., & Kamarudin, W. N. W. (2023). The Impact of Macroeconomic Factors on Current Account Deficit in ASEAN Countries. *Business and Economic Research*, 13(4), 216-226.
- Aimon, H., Kurniadi, A. P., & Sentosa, S. U. (2020). Determinants and Causality of Current Account Balance and Foreign Direct Investment: Lower Middle Income Countries in ASEAN. *KnE Social Sciences*.
- Bharali, P. (2020). An Analysis of Percentage Share of Foreign Exchange Earnings from Tourism in Balance of Payments of India. *International Journal of Recent Technology and Engineering(IJRTE)*, 8(6), 3537-3542.
- Braun, A. (2022). Tourism And The Digital Economy In Indonesia: The Ardl Approach: English. *Tamansiswa Accounting Journal International*, 4(1), 16-23.
- Chang, C.-L., Khamkaew, T., Tansuchat, R., & McAleer, M. (2011). Interdependence of International Tourism Demand and Volatility in Leading ASEAN Destinations. *Tourism Economics*, 17(3), 481-507.
- Gidey, K. (2021). The effect of tourism on current account balance in Ethiopia. *Journal of African Development Studies*, 8(2), 5-20.
- Guedes, A., Faria, S., Gouveia, S., & Rebelo, J. (2023). The effect of virtual proximity and digital adoption on international tourism flows to Southern Europe. *Tourism Economics*, 29(6), 1643-1661.
- Guest, R., & McDonald, I. (1999). An evaluation of the saving, investment, and current account balances of five ASEAN economies. *Journal of Asian Economics*, 10(3), 445-464.
- Heriqbaldi, U., Esquivias, M. A., & Agusti, K. S. (2023). The role of cultural distance in boosting international tourism arrivals in ASEAN: a gravity model. *Consumer Behavior in Tourism and Hospitality*, 18(1), 97-109.
- Isayeva, S. Ve Mammadova S., (2025). Digital marketing of tourism as a tool for destination economic development. *PAHTEI – Proceedings of Azerbaijan High Technical Educational Institutions*, 5(1), 33–41.
- Ismail, H. (2007). *The Behaviour of the Current Account Balances of ASEAN-5 Members* (Doctoral dissertation, Universiti Putra Malaysia).
- IŞIK, C., Radulescu, M., & Fedajev, A. (2019). The effects of exchange rate depreciations and appreciations on the tourism trade balance: the case of Spain. *Eastern Journal of European Studies*, 10(1).
- Janković, N., Čakajac, B., Luković, S., & Mitrašević, M. (2022). The tourism sector as a determinant of reducing the balance of payments deficit in the Republic of Serbia. *Менаџмент у хотелијерству и туризму*, 10(2), 137-151.

- Lopez Cordova, J. E. (2020). Digital platforms and the demand for international tourism services. *World Bank Policy Research Working Paper*, (9147).
- Pinjaman, S. B., & Pawan, M. T. (2021). The Relationship between Macroeconomic Factors and Tourism Demand for ASEAN Countries. *International Journal of Academic Reserach in Economics and Management Sciences*, 10(3).
- Purnama, D., Budiono, B., & Priyono, A. F. (2021). Determinants of Current Account Balance in ASEAN+ 6. *Jurnal Economia*, 17(2), 220-237.
- Rausser, G., Strielkowski, W., & Korneeva, E. (2021). Sustainable tourism in the digital age: Institutional and economic implications. *Terra Economicus*, 19(4), 141-159.
- Sari, V. K., & Cahyadin, M. (2021). Dynamic Tourism in ASEAN Countries: Do Institutional Indicators Matter?. *Jurnal Ekonomi & Studi Pembangunan*, 22(2), 201-212.
- Soo, X. L., Kueh, J. S. H., Ab-Rahim, R., & Yau, J. T. H. (2023). Public debt, current account balance, and fiscal balance: The threshold effects in selected ASEAN countries. *Business and Economic Research*, 13(3), 23-39.
- Uchiyama, Y., & Furuoka, F. (2024). Characteristics of the market structure on-demand app gig economy in ASEAN. *JATI-Journal of Southeast Asian Studies*, 29(1), 1-26.
- World Bank. (2024). World Development Indicators.